

בס"ד

Rosh Chodesh: Sanctity and Simcha As Reflected By Its Minhagim

Thursday Night Live

January 31st 2019

Conregation Ohr Torah

Sariel Malitzky

1) משנה ברורה סימן תיז ס"ק ד

כתבו הספרים דאף מי שאינו מתענה מ"מ יראה לעשות תשובה ביום זה ולתקן את אשר עוות בכל החודש מאחר שהוא יום אחרון של כל החודש כמו ער"ה מכל השנה ואז בודאי יהיה לו יום החודש זמן כפרה לכל תולדותיו

2) הליכות שלמה הל' ראש חודש בארחות הלכה אות 106

יהיה לו יום החודש זמן כפרה לכל תולדותיו, עכ"ל. **ורבנו** היה נוהג לשפוך שיחו בכל ער"ח אצל הכותל המערבי, אולם קרא אז רק פרקי תהלים, אבל תפלת מנחה וסדר יוכ"ק התפלל בביהכ"נ, וכן נהג גם בשאר פעמים, באמרו שריבוי המנינים שם לתפלה בסמיכות האחד לחברו טורדו מכוונת התפלה כראוי. 107. נשמת אברהם ח"א עמ' רנ"ד. 108. נשמת אברהם שם. והורה רבנו דבדיעבד אם קידש

Prohibition to fast

3) שולחן ערוך אורח חיים סימן תיח

ראש חודש אסור בתענית

4) בית יוסף אורח חיים סימן תיח

ויש לדקדק בדברי הרמב"ם (בהל' נדרים שם) שנראה לכאורה שהוא סובר דבערב יום הכיפורים ובראשי חדשים אסור להתענות מן התורה... וראש חדש נמי לא מצינו בתורה בהדיא שיהא אסור בתענית דאע"ג דאפשר דילפינן לה מדאקשיה רחמנא למועדים דכתיב (במדבר י' י') וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם אכתי אין זה כדאי לומר שהוא מדאורייתא. לכן נראה לי דאין הכי נמי דאינם אסורים אלא מדרבנן... וכך נראה מדברי התוס' בפרק קמא דתענית (יב. ד"ה ואם)...

5) חשוקי חמד סנהדרין דף ע עמוד ב

שאלה. חולה שצריך לעשות ניתוח לא דחוף, ונתנו לו אפשרות לעשותו בראש חודש, וכתוצאה מכך יצטרך לצום בראש חודש, האם יש ענין לבקש לדחותו, או שמא אין בזה ענין?

תשובה. נראה דיש ענין לדחותו, שהרי נאמר בשו"ע (סימן תיח ס"א) ר"ח אסור בתענית. והב"י הביא מחלוקת הראשונים אם זה מדאורייתא, דדעת רבינו ירוחם שאסור מדרבנן, אולם דעת הרמב"ם והתוס' והטור שאסור מדאורייתא.

וכתב המג"א (סק"א) שתענית שעות תלוי במחלוקת הנ"ל, שלדעת הרמב"ם שמדאורייתא אסור להתענות, הוא הדין שאסור להתענות שעות. ובביאור הלכה (ד"ה ר"ח) כתב שלכאורה מבואר בגמ' בתענית (דף טו) שלכו"ע אסור להתענות אף שעות.

ולכאורה כיון שלכמה ראשונים המצוה לאכול בראש חודש הוא מן התורה, יש ענין לדחותו לאחר ראש חודש

6 שולחן ערוך אורח חיים סימן תיט

מצוה להרבות בסעודת ראש חודש

7 טור אורח חיים סימן תיט

ומצוה להרבות בסעודת ר"ח דגרסינן במגילה
באלו אמרו מקדימין וכו' אבל בסעודת פורים
וסעודת ר"ח אלמא דמצוה הוא דחשיב ליה
בהדי סעודת פורים ואיתקש נמי למועד דכתיב
(במדבר י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי
חדשיכם וכתיב (שמואל א כ) גבי דוד כי זבח
משפחה לנו ור"ח הי' דכתיב ויהי ממחרת החדש
ואיתא נמי בפסיקתא כל מזונותיו של אדם
קצובים לו מר"ה ועד ר"ה חוץ ממה שמוציא
בשבתות וי"ט ור"ח וחוש"מ

8 תלמוד ירושלמי מסכת מגילה פרק א הלכה ד

באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין קריאת מגילה
ותרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין סעודת ראש
חדש וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין

9 במדבר פרשת בהעלותך פרק י

וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעו
בחצצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם
לזכרון לפני אלהיכם אני יקוק אלהיכם

10 שמואל א פרק כ

(ה) ויאמר דוד אל יהונתן הנה חדש מחר ואנכי
ישב אשב עם המלך לאכול ושלחתיני ונסתרתני בשדה
עד הערב השלשית

(ו) אם פקד יפקדני אביך ואמרת נשאל נשאל ממני
דוד לרוץ בית לחם עירו כי זבח הימים שם לכל
המשפחה

(כד) ויסתר דוד בשדה ויהי החדש וישב המלך
על אל הלחם לאכול

(כז) ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד
ויאמר שאול אל יהונתן בנו מדוע לא בא בן ישי גם
תמול גם היום אל הלחם

11 תלמוד בבלי מסכת ביצה דף טז עמוד א

כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד
יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב,
והוצאת בניו לתלמוד תורה. שאם פחת - פוחתין לו,
ואם הוסיף - מוסיפין לו

12 דרכי משה הקצר אורח חיים סימן רמב

ובאור זרוע (הלכות ראש חודש סוף סימן תנג) כתב
דמוסיף בירושלמי אף הוצאות ראש חודש וכן הוא
בפסיקתא

13) בית יוסף אורח חיים סימן תיט

ומצוה להרבות בסעודת ראש חדש דגרסינן במגילה (ה' ע"א) באלו אמרו וכו'. כלומר דתנן בפרק קמא דמגילה באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין וקאמר עלה בירושלמי (מגילה פ"א ה"ד ה' ע"א) באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין קריאת המגילה ותרומת שקלים אבל סעודת ראש חדש וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין ומדקתני סעודת ראש חדש בהדי סעודת פורים משמע לרבינו שמצוה היא ומיהו לפי מה שפירש הר"ן (ג' ע"א ד"ה איזו עיר) אין ראייה לכאן שהוא כתב סעודת ראש חדש פי' שהיו עושין כשהיו נכנסין לעבר את החודש והראיה שהביא מדאיתקש למועד סמך בעלמא היא וגם מה שהביא מדכתיב כי זבח משפחה לנו יש לדחות דאיכא למימר דלאו משום ראש חדש היה אלא שהיה דרכם להאסף המשפחה לשמחת מריעות וקרה מקרה שנאספו ביום ההוא ועוד דאפשר שלא עשו המשפחה זבח כלל אלא דוד היה אומר ליהונתן שיאמר כן לשאול ומיהו אפשר דאפילו הכי מצי לאתויי קצת ראייה מדאמר דוד ליהונתן שיאמר כן לשאול ביום החדש אלמא מנהגם היה לעשות זבח משפחה ביום ראש חדש. והרוקח (סי' רכח) כתב מצוה לאכול בראש חדש כמו במועד והביא כמה ראיות

14) ב"ח אורח חיים סימן תיט

ובית יוסף כתב דיש לדחות הראיות ואין דעתי הענייה מקבלת דיחוי דמ"ש דהירושלמי מיירי בסעודה שעושין כשמעברין את השנה וכמ"ש הר"ן איכא להקשות מנא ליה להר"ן לפרש כן אדרבה מדאשכחן דאיתקש ראש חדש למועד וכתיב (ש"א כ כז) ויהי ממחרת החודש ואיתא נמי בפסיקתא כל מזונותיו וכו' אלמא דבכל סעודה שעושין בראש חדש קאמר דמאחרין וכו' ומה שדחה היקשא דראש חדש דאיתקש למועד דסמך בעלמא הוא הלא בסימן ת"כ מביא רבינו דברי הרי"ן גיאת משם זקנים הראשונים דראש חדש ימי שמחה נינהו מדכתיב וביום שמחתכם וגו' ואומרים הלל זה היום עשה יי' נגילה וגו'

15) בית יוסף אורח חיים סימן תיט

...והא דבגמרא לא קתני הוצאות ראש חדש כדקתני בפסיקתא איכא למימר דבכלל יום טוב הוא

The importance of this סעודה

16) ספר טעמי המנהגים

ובשם הרב הצדיק הקדוש מלובלין זצוק"ל, דלכן עשה רבינו המחבר בסימן תי"ט סימן בפני עצמו לענין חיוב לאכול סעודת ר"ח וכן בסימן שי לענין חיוב לאכול סעודת מלוה מלכה, כדי שיהיה הענין חשוב בעיני העולם :

What should we be eating? Bread? Meat? Drink wine? Table set? With Company? Candles lit?

17) משנה ברורה סימן תיט

(א) מצוה להרבות וכו' - ואע"ג דמעיקר חיובא אינו מחוייב לאכול דברים הטעונים בהמ"ז ויכול לצאת בשארי דברים וכדלעיל בסימן קפ"ח מ"מ המוציא על סעודת ר"ח ואוכל ושותה בו בטוב הרי זה משובח

18) ספר מנהג ישראל תורה סימן תי"ט

יעו"ש, והביאו פתחי עולם סימן תי"ח אות א'. והגם שכתבנו לעיל ריש סימן תי"ח דאפילו אכל פירות יצא, מכל מקום ירא שמים יצא ידי כולם. ויש לבצוע גם כן על שתי ככרות כדי לכבדו יותר מן החול, והמכבד את המצות שכרו כפול ומכופל:

ב) שם. מצוה להרבות וכו'. בחידושי הר"ן שבת כ"ד כתב בשם ה"ר יהונתן ז"ל שחייב לקבוע סעודתו בראש חודש על הפת ולברך ברכת המזון

19) ספר ראש חודש בהלכה ובאגדה

סעודת ראש חודש

אף על פי שאין חובה לאכול פת בראש חודש, מכל מקום כתב מרן בשלחן ערוך (סימן תי"ט, ראשי תיבות תאכל יותר טוב): "מצוה להרבות בסעודת ראש חודש". והיינו שירבה בבשר ודגים ומיני פירות וכיוצא. ומצוה לאכול בשר בהמה, שאין שמחה בלא בשר. ומנהג אנשי מעשה להוסיף מאכל או תבשיל חשוב בסעודה יותר משאר ימי

20) ארחות רבנו [הגרי"י קנייבסקי זצ"ל] חלק א עמוד קעז

מכבד ר"ח ביין

כד. מו"ר (שליט"א) זצוק"ל כל ר"ח שותה קצת יין ונותן לכל ב"ב וגם לנשים לשתות קצת יין ואמר צריכים לכבד את ר"ח ולהבליט בזה שהוא יו"ט (עי' סי' תי"ט).

21) כף החיים שם אות ד

לעיל סימן רמ"ב אות ט'. ואחד הנשים ואחד האנשים שוו בחיוב זה. סידור רב יעב"ץ:

22) כף החיים

ה) כמו שאדם חייב לכבד המועדים כך חייב לכבד ראשי חדשים שגם בו יש הארת הנפש. אור צדיקים סימן ל"א אות א', מחזיק ברכה אות א'. ועל כן יש לאכול סעודת ראש חודש על השלחן ודרך כבוד כמו בשבת ויום טוב:

23) ספר הלכות חג בחג

ז. בירושלמי מבואר שעשו סעודת ר"ח בבית הכנסת וברוב עם¹⁴, ובכתובים מבואר שהוא באסיפת משפחה שנא' כי זבח משפחה לנו¹⁵.

24 עולת שבת סימן תיט

מה שכתב מצוה להרבות בסעודת וכו'. ומשמע בירושלמי [מגילה פ"א ה"ד] שהוא מצוה כמו סעודת פורים

What do you do when ראש חודש in on Shabbos (and you are having a סעודה anyways)?

25 מגן אברהם סימן תיט

כתב הרי"ף והרא"ש בשם ירושלמי שאם חל ר"ח בשבת (1) יש לעשות סעודת ר"ח בא' בשבת דבשבת אין ניכר שעושה משום ר"ח וכ' הב"ח ולא נהגו כן...ונ"ל (2) דיש למשוך סעודה שלישית עד הלילה ואז יוצא ידי חובת ר"ח ג"כ ועססי' קפ"ח דמזכיר רצה ויעלה ויבא דאזלי' בתר התחל' הסעוד

26 משנה ברורה

כתבו האחרונים דהמדקדקים נוהגים כשחל ר"ח בחול עושים מאכל אחד יותר מבכל הימים לכבוד ר"ח (3) וכשחל בשבת עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות כדי שיהיה ניכר כבוד של ר"ח

27 שער הציון סימן תיט

ולא העתקתי עצת מגן אברהם שכתב דכשחל ראש חדש בשבת, להמשיך סעודה ג' עד הלילה ובזה יהיה ניכר שהוא לכבוד ראש חדש, גם זה אין היכר כל כך בימינו, דבלאו הכי נוהגים גם כן להמשיך כן

What about at night?

28 משנה ברורה סימן תיט

(ב) בסעודת ר"ח - נראה דמה שמרבה בסעודה ביום לכבוד ר"ח די וא"צ להרבות גם בלילה.

What do you do when ראש חודש is two days?

29 ספר הלכות חג בחג

ז. בר"ח מלא שעושין ב' ימים - מצוה לעשות בב' הימים סעודת ר"ח, ומי שאינו יכול יעשה הסעודה ביום הב' דר"ח שהוא עיקר [דיום ל' הוא לתשלומי חודש שעבר]¹¹,

30) כף החיים סי' תי"ט

ו) ויש להחליף גם כן הבגדים בראש חודש, אור צדיקים שם אות ב', וכן יש במקומותינו כמה יראי שמים שלובשים איזה בגדים לכבוד ראש חודש. מחזיק ברכה אות ב'. ויש ללבוש בגד אחד שלא

מבגדי חול כי יפה להיות שלשה מיני בגדים מלבד בגדי חול, אחד לשבתות ואחד לימים טובים ואחד לחנוכה ופורים וראשי חדשים וחול המועד, כל אחד ואחד כפי מעלת היום. הגהות יש נוהלין, פתחי עולם.

31) מעשה רב [להגר"א] הלכות ראש חודש

קנא. בעת תפילת ערבית דראש חודש, מרבים קצת בנרות. והוא לובש כובע של שבת לכבוד ראש חודש³²⁶, שהוא דאורייתא.

32) ספר ענפי משה

והגאון רבי דוד בן ציון עדס שליט"א (ברי' דהגה"צ רבי יעקב זלה"ה בעמח"ס שו"ת חדות יעקב) סיפר לי דזוכר כי מנהגו דמרן המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל הי' ללבוש בכל ראש חודש כובע של שבת לכבוד ר"ח (ולכאו' הוא כמנהג מרן הגר"א ז"ל). ועי' בספר דרכי חיים ושלום (אות תע"ח) דכ' דלהגה"ק ממונקאטש זלה"ה היה מצנפת מיוחדת שלבש בעת התפילה בר"ח ובעת סעודת ר"ח, ע"ש. וע"ע

33) יסוד ושורש העבודה שער התשיעי פרק שני

זאת עולת חודש בחדשו לחדשו השינוי לשנות בגדיו בר"ח, שילבש האדם איזה מלבוש חשוב. וסימנם: "חמ"ש חליפות שמלות" (בראשית מה, כב). חמ"ש ר"ת ח'ודש מ'ועד ש'בת יחלף שמלותיו, כן כתוב בספרים. וממה שנמצא בתקונים שאף בר"ח מקבל אדם נשמה יתירה, בודאי ראוי וישר להלביש בגד חשוב כנ"ל. **זו"ל התקונים** (תקון כ"א דף מ"ו ע"א): נשמתא יתירא בשבת וביומין טבין ובכל מוספין איהי אמא עלאה תוספות רוח הקודש, עכ"ל בקצור. הרי כתב בלשונו הקדוש: ובכל מוספין. היינו בכל יום שיש בו מוסף. ודי בזה.

34) בראשית פרשת ויגש פרק מה

לְכֹלֵם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׁמֹלֶת וּלְבְנֵי־מֶן נָתַן שְׁלֹשׁ מְאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלָפֹת שְׁמֹלֶת

35) ספר ענפי משה

דבהקדמת פירושו לתורה (שער גימטריאות דף ט"ו) כ' בתו"ד וז"ל: "ואם יחסר לך אחד או שניים מן המנין בגימטריא שלא ישווה בזה אין קפידא, כי יש ראייה מפסוק אחר", ע"ש. והגרי"ח ס' שליט"א העיר שהוא חידוש נפלא, וציין למ"ש איהו גופי' בספרו הנזכר (סימן י"א, הערה ב') ע"ש, ואכמ"ל.

ובעניי חישבתי ומצאתי כי "בגדי שבת מועד ראש חודש" עולה בגימטריא "חמש חליפות שמלות", וירמוז להנ"ל, והגם דחסר תרין בחושבנא מ"מ ראיתי בספר הדר יעקב עה"ת להגרי"ח סופר שליט"א (חלק שני, עמוד ר"ז) דמייתי מרבינו אלעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח

What's this all about? Approach #1

36) ברכי יוסף אורח חיים סימן תיט

א. מצוה להרבות בסעודת ר"ח. כי יש קדושה בר"ח, ועם היות דקדושת י"ט יותר מר"ח, מצינו מעלה לר"ח יותר מי"ט, והוא שאין אור גהינם שולט בר"ח כשבתא, כי שבת ור"ח הונחלו מיום שנברא העולם, אבל י"ט באים מצד הנסים שנעשו אח"כ, וכתוב והיה מידי חדש וכו'.

37) בית יוסף אורח חיים סימן תכג

כתב באורחות חיים (הל' ראש חדש אות ב) בשם הר"ב יהודה הלוי כי כינוי תולדותם שב אל החדשים רצה לומר כי עולת ראש חדש היתה באה על תולדות ימי החודש ולפיכך קרא ראש חדש זמן כפרה ופירש גם כן מיד שונא מיד יצר הרע ורצה לומר כי שעיר החודש לזכרון לפני יי' להנצל מן היצר

Approach #2

38) פרי חדש אורח חיים סימן תיז

יש אנשי מעשה שנוהגים להתענות כל ערב ראש חדש בשביל מיעוט הירח, ומטו משמיה דמהר"ם קורדוירו ז"ל שהיה קורא אותו כפור קטן לפי שבו מתכפרין עוונות של כל החדש דומיא דשעיר ראש חודש וכדאמרינן במוסף זמן כפרה לכל תולדותם. והביא הב"י סימן תכ"ג [עמוד רעט ד"ה ועומדים] בשם ארחות חיים [הלכות ראש חדש סימן ב] כי כינוי תולדותם קאי אל החדשים, ר"ל כי עולת ראש חדש היתה באה על תולדות ימי החדש לפיכך קרא ראש חודש זמן כפרה

39 אליה רבה סימן תיט

להרבות וכו'. מפני כבוד היום שהוא כפרה לישראל, שאמרו רז"ל [חולין ס ע"ב] הביאו כפרה עלי שמעטתי את הירח, כלומר בעבורי על שמעטתי הירח ממאור שלה, ואני רוצה לעשות לה כבוד שיתכפרו בה כל ישראל בכל עת שתתחדש.

40 במדבר פרשת פינחס פרק כח

(יא) וּבָרָאשֵׁי חֲדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיִּקְוֹק פְּרִים בְּגִי בָקָר שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד כֹּבָשִׁים בְּגִי שְׁנָה שְׂבָעָה תְּמִימִם

(טו) וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת לַיִּקְוֹק עַל עֹלַת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ס

(טז) וּבַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ פֶּסַח לַיִּקְוֹק

(כב) וּשְׁעִיר חֻטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם

(כו) וּבַיּוֹם הַבְּפוּרִים בְּהִקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיִּקְוֹק בְּשֶׁבַע־תֵּיבֶיךָ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ

(ל) שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם

41 תלמוד בבלי מסכת חולין דף ס עמוד ב

רבי שמעון בן פזי רמי, כתיב: ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וכתיב: את המאור הגדול ואת המאור הקטן! אמרה ירח לפני הקב"ה: רבש"ע, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד? אמר לה: לכי ומעטי את עצמך! אמרה לפניו: רבש"ע, הואיל ואמרת לפניך דבר הגון, אמעית את עצמי? אמר לה: לכי ומשול ביום ובלילה, אמרה ליה: מאי רבותיה, דשרגא בטיהרא מאי אהני? אמר לה: זיל, לימנו בכך ישראל ימים ושנים, אמרה ליה: יומא נמי, אי אפשר דלא מנו ביה תקופתא, דכתיב בוהיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים, זיל, ליקרו צדיקי בשמיך: יעקב הקטן שמואל הקטן דדוד... הקטן. חזייה דלא קא מיתבא דעתה, אמר הקב"ה: הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח! והיינו דאמר ר"ש בן לקיש: מה נשתנה שער של ראש חדש שנאמר בו הלה' - אמר הקב"ה: שער זה יהא כפרה על שמיעטתי את הירח